

”המשלט”, נקודת מאחז מול פני האויב, הוא דימוי מקום המסמל יותר מכל את תרבות החיים בתקופת מלחמת השחרור. במידה רבה, מפת ההתיישבות מעצבת בתקופה זו את גבולות המדינה. לאחר קום המדינה מתחוללים שינויים בחברה הישראלית. אז נולדת שפת דימויים שממזגת מיתוסים עתיקים ואידיאלים מן העבר הקרוב עם דימויים שמקורם במציאות היומיומית. צורת השטח שנתחם ע”י ”הקו הירוק” הופכת לסמל בעל משמעות היסטורית ולאומית.³

החל משנת 1951 מגיעים לארץ מספר גרעיני-עליה של בוגרי תנועת הנוער החלוצית העצמאית ”למרחב” מארגנטינה. חברי הגרעינים, צעירים בני 17-24, עוברים הכשרה בכנרת ובאלומות והחל מחודש מאי 1954 מתחילים להתאסף ב”משלט 82” מימי מלחמת השחרור, על ”הקו הירוק”, בגבול עם ממלכת ירדן מול הערים שווייכה וטול-כרם. ביום 10.10.1954, יום לפני ערב סוכות תשט”ו, מתקיים במקום טקס העליה על הקרקע של קיבוץ בחן; קיבוץ עצמאי ובלתי-מפלגתי. קבוצת המייסדים מונה כ-25 חברים. במהלך השנים מתווספים לקיבוץ עוד גרעיני-עליה מחו”ל ומשפחות מהארץ.

בנוסף להתיישבות בגבולות המדינה ופיתוח אמצעי קיום בחקלאות ובתעשייה, עוסק קיבוץ

³ שניידר, ליה. ייצוגי גבול ..., עמ' 10-11.

עכשיו דבר אין להכיר

בשנות ה-30 וה-40 של המאה העשרים מתגבשים בארץ סמלים ומיתוסים בנושאי ההתיישבות והגנה ואלו מוצגים בתרבות החזותית הכוללת כרזות, קריקטורות, צילומים וציורים. הסמל המרכזי שמתגבש הוא החלוץ, אליו מתקשרת קבוצת דימויים סביב ההתיישבות ועבודת האדמה, תלמים חרושים, ביצות, תפוזים ואלומות חיטה.¹

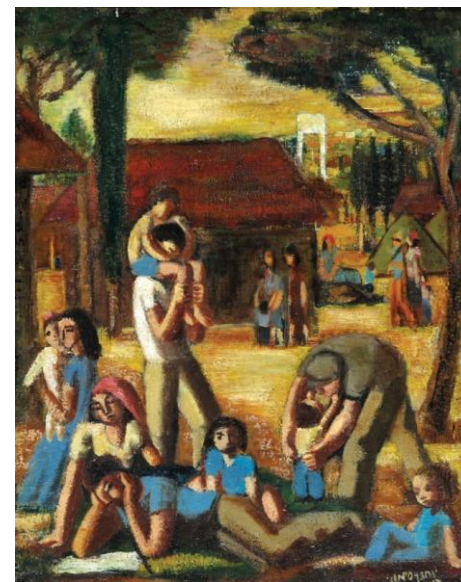
שלושה מאפיינים בולטים היו לחלוצים: גיל צעיר, השתייכות לארגון או תנועת נוער ועיסוק בעבודת כפיים לשם הגשמת הציונות. צורות ההתיישבות שהם הקימו היו, בעיקר, שיתופיות. הדימויים החזותיים של החלוץ היו לרוב בדמות איכר או פועל, ספורטאי, לוחם ואיש משמר. דימוי החלוץ עובד האדמה היה לסמל התחייה הלאומית עוד לפני קום המדינה.²

¹ שניידר, ליה. ייצוגי גבול באמנות הישראלית, ב”ס לאמנות המדרשה – המכללה האקדמית בית ברל, 2004, עמ' 9.

² זילברשטיין, עתליה. החלוץ והצבר – הבחנה בין הדמויות באיקונוגרפיה הציונית: ייצוג דמות החלוץ ודמות הצבר באמנות הציור והרישום הישראלי משנות העשרים עד שנות החמישים, ב”ס לאמנות המדרשה – המכללה האקדמית בית ברל, 2010, עמ' 9-11.

זולטן קלוגר. קיבוץ מעברות, 1939.

יוחנן סימון. שעת הילדים, 1947, שמן על בד, 28X37 ס"מ.

צלם לא ידוע. **ללא כותרת** (קיבוץ בחן, חברים עובדים בשדה), שנת צילום לא ידועה – צולם בשנים הראשונות של בחן, 1.5x3.9"o"מ. (ארכיון קיבוץ בחן)

צבי טרלובסקי. **ללא כותרת** (קיבוץ בחן, בית מגורים בשכונת ההרחבה), 2009.

היום, על "הקו הירוק" בצמוד לבחן עומדת "גדר ההפרדה" ומעבר לה, הרשות הפלסטינית. מתחילת הציונות, ההתיישבות היתה ערך מרכזי ומשמעותי ביותר. בשנת 2014, חברי קיבוץ בחן ומשתכני שכונת ההרחבה, בין אם במודע ובמתכוון ובין אם לאו, ממשיכים לקיים את משימת ההתיישבות של מייסדי הקיבוץ: קיום ישוב יהודי בנקודה גיאופוליטית רגישה ב"קו הירוק" של מדינת ישראל (מערבית ל"גדר ההפרדה").

בפרוס חג הסוכות תשע"ה – 2014 ימלאו לקיבוץ בחן 60 שנה. לרגל המועד, התחלתי בחודש מאי 2013 לצלם משפחות מהיישוב, הן מקרב משתכני שכונת ההרחבה והן מקרב חברי הקיבוץ. כל הצילומים בוצעו בבחן, כשהמשפחה ואני החלטנו יחד איפה ואיך להצטלם. התצלומים מוצגים כאן. הם אינם מקיפים את כל משפחות היישוב אך הם יוצרים גוף עבודה בעל משמעות.

הדימויים החזותיים של חברי קיבוץ בחן ושל נוף הקיבוץ כפי שמוצגים בתצלומים של השנים הראשונות של בחן, משתלבים היטב עם ייצוג החלוצי וההתיישבות באיקונוגרפיה הציונית.

כעת, 60 שנה לאחר הקמת קיבוץ בחן, נשאלת השאלה: איזה משמעויות משתקפות מהדימויים החזותיים של מתיישבי בחן 2014 (חברי הקיבוץ ומשתכני שכונת ההרחבה)?

צבי טרלובסקי

בחן במרוצת הזמן בפיתוח חיי קהילה ובמתן מענה לצרכים אישיים שונים ומגוונים של חבריו וילדיו, משקיע משאבים רבים בטיפוח החינוך היהודי-ציוני ועידוד העליה בקרב הנוער בחו"ל, בקליטת עליה ובקליטת עליית-הנוער. כמו כן, פותח הקיבוץ את דלתותיו לעשרות בני-נוער מהארץ שמוצאים בבחן בית חם להתגורר ולהתחנך בו. משבר הקיבוצים שמתרחש באמצע שנות ה-80 של המאה העשרים לא פוסח על בחן, הרבה חברים עוזבים את הקיבוץ והנשארים עורכים שינויים משמעותיים באורחות החיים. בחן מסווג כקיבוץ מתחדש, מקיים ערבות הדדית בעבור חבריו, נכסי הקיבוץ הם בבעלות האגודה השיתופית החקלאית, בתי המגורים משויכים לחברים כקניינים ורשומים על שם, יש זיקה ישירה בין עבודתו של החבר להכנסותיו והצריכה מופרטת. בשנת 2012 נקלע הקיבוץ למשבר כלכלי וענייני מנוהלים ע"י מפרק-מפעיל, כשלחברי הקיבוץ אין מעמד בניהול ובקבלת ההחלטות.

בשנים האחרונות מתאכלסת שכונת הרחבה ע"י אנשים שאינם חברים בקיבוץ. המרחב הפיזי של היישוב משתנה והעניינים המוניציפאליים מנוהלים ע"י ועד מקומי, שכל תושבי היישוב זכאים לבחור בו ולהיבחר אליו. מתקיים תהליך של יצירת קהילה אחת ביישוב, הכוללת את המשתכנים בשכונת ההרחבה ואת חברי הקיבוץ. ניכרת התגייסות של אנשים מקרב משתכני ההרחבה, להפוך את בחן לקהילה ולא רק למקום מגורים.